
La llavor

Preprojecte / avantprojecte

PID_00251146

Montserrat Moliner

Temps mínim de dedicació recomanat: 1 hora

Els textos i imatges publicats en aquesta obra estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència de Reconeixement-Compartir igual (BY-SA) v.3.0 Espanya de Creative Commons. Podeu modificar l'obra, reproduir-la, distribuir-la o comunicar-la públicament sempre que en citeu l'autor i la font (FUOC. Fundació per a la Universitat Oberta de Catalunya), i sempre que l'obra derivada quedi subjecta a la mateixa llicència que el material original. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/es/legalcode.ca>

Índex

Introducció	5
1. Processos de gestació d'idees	7
1.1. Pluja d'idees	7
1.2. Mapa mental	8
1.3. Sinèctica	9
2. Pràctiques (rituals)	11
2.1. Observar / mirar	11
2.2. Dibuixar	11
2.3. La memòria	12
2.4. Escoltar el silenci	12
2.5. Caminar	13
2.6. Jugar, construir	13
2.7. Llegir	14
2.8. Portar una llibreta	14
3. Mapa conceptual	16

Introducció

La creació d'una obra, el desenvolupament d'un projecte artístic o expositiu, és un procés poètic, màgic. Les idees creixen, fan néixer brots en silenci. Jugant-hi, construint, sorgeixen pensaments i possibilitats que se succeeixen dia a dia mentre el procés creatiu avança. La llavor d'una idea es desenvolupa gràcies a la suma del treball conscient més l'inconscient i a la tensió que es produeix entre tots dos.

El somni i la idea són la connexió primera de les diferents associacions que van més enllà de tot el que és anterior, donen lloc a conceptes que són la base de qualsevol coneixement. Són els elements mediadors que acompanyen la primera visualització de model, format i estructura del que volem crear.

Així, la llavor és entesa com el procés de gestació d'una creació. La llavor germina, creix i a partir de l'observació d'aquest creixement es crea una reflexió sobre el que volem transmetre, comunicar o expressar.

Aquesta germinació es pot donar en qualsevol moment del procés artístic, no és exclusiu de l'inici, ja que té la dualitat de ser inici i motor. És a dir, en qualsevol moment necessitem generar idees i creure en somnis, en el sentit d'imaginar coses impossibles o que creiem que ho són. Si pensem en projectes que d'entrada sembla que no tinguin cap probabilitat de realitzar-se, hem de mantenir la certesa que la creació artística no entén de fronteres racionals, que qualsevol idea es pot fer créixer. Acompanyar el somni, tenir cura de la llavor ens facilitarà trobar els camins per poder desenvolupar el projecte que ens agradaria portar a terme.

La llavor és un motor que no existiria sense la imaginació. Imaginació entesa com a creadora de símbols i com una disposició a compondre ficcions a partir d'elements presos de la realitat.

Obre la teva imaginació fent-te preguntes lliures, és a dir, preguntes que no tinguin cap filtre de lògica, que no tinguin la raó com a base principal. Per trobar les respostes s'ha d'incidir a fer la pregunta correcta per a cada moment del procés, i d'aquesta manera trobaràs noves opcions als pensaments.

1. Processos de gestació d'idees

Hi ha un seguit de tècniques que ens facilitaran el procés de trobar idees, combinar-les i fer-les créixer.

1.1. Pluja d'idees

És una tècnica de gestació d'idees creada per Alex F. Osborn l'any 1939. Consisteix en l'acumulació de les idees generades en associació lliure i espontània, i la seva posterior elaboració i síntesi. A l'inici era una tècnica grupal, però des de la seva creació se n'han derivat un considerable nombre de variants anònimes, seqüencials o individuals. La pluja d'idees dura pocs segons o minuts, durant els quals es recopila informació, ens submergim en la nostra memòria i en el nostre coneixement per buscar tot el que ens podria ser útil. Estimular el procés de creació mitjançant una associació d'idees és força comú i útil.

Hi ha quatre normes bàsiques:

- Centrar-se en la quantitat. Com més alt sigui el nombre d'idees que sorgeixin, més fàcil serà escollir una o unes. Sembla, *a priori*, que les idees òbvies, habituals, venen primer a la ment, i és per això que és important cercar un gran nombre d'idees per arribar a trobar-ne de menys usuals.
- Retenir les crítiques. Suspènere el judici. L'avaluació es reserva per a després. S'ha de posposar el judici advers respecte de les idees.
- Pensar lliurement. Això ens porta a trobar idees inusuals. És molt important la llibertat d'emissió d'idees, perquè en sorgeixen de salvatges, en el sentit d'idees no domesticades, impossibles o inimaginables.
- Combinar i millorar les idees. Aquest moment provoca un efecte multiplicador que estimula la mescla de les diferents idees i, com a conseqüència d'això, les millora.

Posteriorment cal afegir altres aspectes i avaluar-los. Durant les sessions d'avaluació, l'èmfasi s'ha de posar en l'anàlisi. Així doncs, les podem dividir per grups, com per exemple:

- Idees que tenen utilitat immediata.
- Idees que generen àrees per explorar. Són les que cal investigar i pensar més àmpliament.

- Idees que provoquen noves aproximacions a «la qüestió» o a les preguntes que ens fem.

Suggeriments:

- Apunteu-ho tot, encara que us sembli obvi o absurd.
- Apunteu paraules soltes o frases curtes.
- Apunteu amb rapidesa per seguir al vostre pensament.

1.2. Mapa mental

Els mapes mentals els va popularitzar com a mètode d'aprenentatge el psicòleg i escriptor Tony Buzan, però no són un sistema nou. Els precursors van ser l'escriptura egípcia i el sistema mnemotècnic grec, un sistema que pretén fer més fàcil la memorització de conceptes utilitzant oracions curtes i relacionant paraules de manera fal·laç.

Es tracta d'un diagrama que s'utilitza per representar idees, paraules i conceptes relacionats, col·locant-los radialment al voltant d'una paraula clau o d'una idea central. Els elements es disposen intuïtivament segons la importància que considerem que tenen. S'utilitza l'associació d'idees, que és una manifestació psíquica per la qual una idea és la causa de l'aparició espontània a la ment d'altres idees com a conseqüència d'una sèrie de connexions recíproques.

Mostrar aquestes connexions d'una manera gràfica radial (no lineal) augmenta la reflexió i permet recuperar la informació de manera ràpida i senzilla, ja que es genera i s'introdueix la informació al cervell de forma multidimensional, fet que facilita de manera eficient l'organització dels nostres pensaments per, d'aquesta manera, poder generar idees.

Es tracta d'una ajuda interna per a l'estudi que proporciona una organització lògica i estructurada dels continguts d'aprenentatge, i és útil per separar la informació significativa de la que no ho és. Ens facilita la planificació, l'aclariment i l'organització de les nostres idees. Permet aconseguir un aprenentatge interrelacionat i una jerarquització de conceptes i elements clau amb la finalitat d'arribar a trobar una manera de comunicar simple, clara i eficaç, i d'estructurar un discurs tant oral com escrit.

Per crear un mapa mental hem de partir d'una idea principal i, des d'aquí, s'irradien les idees secundàries, terciàries, etc. Així mateix, és important utilitzar colors diferents, dibuixos, símbols i paraules imbricades.

Procediment:

- Començar al centre d'un full en blanc.

Per saber-ne més

A. F. Osborn (1960). *Imaginación aplicada*. Madrid: Ediciones Velflex.

- Escriure la idea principal o una paraula al centre del full o dibuixar una imatge que simbolitzi aquesta idea o paraula.
- Des de la idea o paraula principal, traçar ramificacions de diferents colors o diferents gruixos amb les idees més importants i les paraules clau relacionades.
- Connectar totes les idees mitjançant línies o branques.

Posteriorment, cal fer les tasques de síntesis, reducció i priorització, utilitzant la jerarquia i l'ordre numèric.

Suggeriments:

- Un mapa mental és canviant en el temps, així que sempre es pot tornar a recuperar i fer-ne modificacions a mesura que s'avança en la recerca de les idees que es volen desenvolupar.
- Cal expressar-se amb claredat.

1.3. Sinèctica

La sinèctica, ideada per William Gordon l'any 1961, és alhora una teoria i un mètode que tracta d'endinsar-nos en les solucions més allunyades d'allò habitual, enfrontant-nos als processos psicològics subjacents al pensament racional. Per tant, es basa a oblidar tot el que és conegut i trobar el que ens resulta estrany.

La sinèctica es basa en el fet que en el procés creatiu el component emocional adquireix més importància que l'intel·lectual i l'irracional més importància que el racional. De manera que es considera que els elements que han de ser compresos per augmentar les possibilitats en el procés creatiu són els elements emocionals i irracionals.

Així, aquest mètode intenta anar més enllà de processos com ara la pluja d'idees descrita més amunt i, en conseqüència, requereix més temps per dur-lo a terme.

Hi ha cinc tècniques centrades a generar analogies que poden utilitzar-se com a fases per assolir l'objectiu d'obrir la ment a totes les dimensions d'una qüestió:

Per saber-ne més

T. Buzan (1974). *Use Your Head*. Londres: BBC Active.

T. Buzan (2017). *El libro de los mapas mentales*. Barcelona: Urano.

Nota

Normalment la sinèctica és una tècnica grupal, però considerem que podem aplicar certs conceptes d'aquest mètode al procés individual de gestació d'idees.

- **Analogia directa.** Cerca establir comparacions entre qualsevol tipus d'objectes, coneixements o paraules que d'alguna manera s'assemblin. Es tracta de treure'ls del seu entorn i analitzar-los lliurement, sense les limitacions que comporta el context que se'ls associa.
- **Analogia personal.** En aquesta fase es pretén que ens identifiquem i empatitzem personalment amb «la qüestió». La forma que es proposa per posar-ho en pràctica és mitjançant la pregunta: què faria jo si fos...? Aquest punt de partida possibilita una mirada des de dins, més des dels sentiments que des de la raó.
- **Analogia contrària.** Aquesta tècnica, per contra, proposa allunyar-nos completament de «la qüestió», cercant conceptes, idees, objectes contraris. Es porta a la pràctica determinant les paraules que millor la descriuen, per a continuació cercar les contràries. Aquest procediment té l'avantatge de donar-nos perspectiva a l'hora de delimitar «la qüestió».
- **Analogia simbòlica.** En aquesta fase es tracta d'elaborar enunciats per a «la qüestió» que tenim al cap. Han de ser com un titular, tot intentant cercar una expressió poètica. El mètode consisteix a trobar i seleccionar una paraula clau, cercar-ne l'essència i experimentar amb els significats o sentits que hem trobat, i d'aquesta manera aconseguir aquest enunciat o titular.
- **Analogia fantàstica.** Aquí partim de «la qüestió» en concret i donem expressió lliure als pensaments allunyant-los del sentit comú. D'aquesta manera s'aïlla el pensament lògic i racional i es dona més llibertat a la fantasia, de manera que s'arriba a opcions més imaginatives, que, una vegada enteses i articulades, condueixen a opcions realitzables.

Per saber-ne més

W. J. J. Gordon (1961). *Synergetics: The Development of Creative Capacity*. Nova York: Harper & Brothers. (Traducció al castellà: *Sinéctica. El desarrollo de la capacidad creadora*. México: Herrero Hermanos, 1963).

2. Pràctiques (rituals)

Un cop hem entès i practicat aquestes tècniques que ens ajuden en els processos de gestació d'idees, posarem l'atenció en un seguit de pràctiques que ens faciliten, tot predisposant-nos com a artistes, a trobar l'estat adequat, ja que l'art és un estat de l'esperit per pensar, idear, materialitzar i dialogar, per fer visible l'invisible.

Aquestes pràctiques formen part d'un ritual que dissemina, interconnecta i difumina els marges. Totes ens preparen per poder caminar i travessar els processos de gestació d'una creació: observar / mirar, dibuixar, la memòria, escoltar el silenci, caminar, la capacitat de construir i jugar, llegir, portar una llibreta. Ens connecten a tots els processos inherents a la creació d'un projecte artístic.

2.1. Observar / mirar

Una manera d'observar dona lloc a trets que ens marquen una manera determinada de fer. Diferents formes de mirar expliquen el món de diferents maneres. La nostra mirada, i com la utilitzem, també ens fa reflexionar sobre la nostra experiència i les nostres pròpies idees. Els nostres sentits ens obren portes, els nostres ulls no només ens mostren una identificació del que veiem, sinó que també a través seu estructurem una manera de pensar i, per tant, de crear. Ens ajuden a elaborar imatges i a cercar paraules que fan referència al que hem vist i al que hem assimilat.

Proposta d'exercici

Mireu, observeu, intentant cercar la ingenuïtat de la primera vegada per descobrir paisatges mai vistos; preneu distància de qualsevol voluntat de domesticar la visió. Des d'aquest punt de vista s'obre un camí per reflexionar sobre la vostra capacitat de triar on mireu. Us pareu a la superfície o la traspasseu? Si aneu més enllà, possibilitau l'existència de diversos tipus de visió, fins i tot de veure allò que és invisible, com per exemple de veure a través del record. Aquest exercici no és sinó una invitació a penetrar a l'interior dels éssers i de les coses, i a descobrir amb la mirada i l'observació de paisatges desconeguts.

2.2. Dibuixar

El dibuix posseeix una dualitat directa, és a dir, és un instrument de concreció, com per exemple en el cas de la representació d'objectes, i alhora és un instrument per experimentar relacions i fer conjectures. Així doncs, el dibuix és un element definidor d'una idea, és un camp de coneixement que porta l'artista a situar-se en un pla de reflexió diferent, ja que dibuixant aprofitem la nostra capacitat innata per descobrir o ampliar idees que d'una altra manera podrien ser invisibles. Aquesta aptitud està directament relacionada amb la capacitat visual que com a artistes desenvolupem.

Lectures recomanades

J. Berger (2000). *Modos de ver*, 4a edició. Barcelona: Gustavo Gili.

M. Zambrano (1991). «El vacío y la belleza. La visión-la llama». A: M. Zambrano. *Algunos lugares de la pintura*. Madrid: Espasa-Calpe (Colección Acanto).

G. Xingjian (2004). «El punto de vista y la conciencia». A: G. Xingjian. *Por otra estética*. Barcelona: ElCobre Ediciones.

Ens ajuda a nosaltres mateixos a entendre, a sintetitzar, a tenir una visió més general de la qüestió que ens plantegem i a progressar de manera ràpida i intuïtiva.

«Dibuixar és equivalent a pensar. Alguns dibuixos es fan amb la mateixa intenció amb la que s'escriu: són notes que es prenen.»

Bruce Nauman.

Proposta d'exercici

Dibuixeu amb l'actitud de pensar una proposta d'obra. Podeu incloure-hi paraules, però baseu el desenvolupament de la peça majoritàriament en el dibuix, aneu més enllà de l'esbós.

2.3. La memòria

La memòria funciona a manera d'arxiu; és la capacitat que tenim d'emmagatzemar, codificar i recuperar informació, possibilitant la manera com expandim el nostre coneixement. En aquests processos l'atenció té un paper molt important.

Aquesta informació la podem rebre per qualsevol dels cinc sentits (sinestèsia). Ens és d'utilitat per reflexionar sobre la nostra relació amb el lloc on vivim, el que hem llegit, el que escoltem, el que observem, etc. Aquí ens referim a la memòria crítica i creativa, que ens permet imaginar futurs possibles i que pot aportar prou coneixement per desenvolupar projectes artístics. No es tracta d'una memòria nostàlgica. El record pot mutar fins al punt d'esdevenir una cosa diferent del que va ser en origen.

La millor manera de mantenir la memòria en forma és a través de l'estudi, sobretot el que implica aprendre des de zero.

Proposta d'exercici

Penseu en un objecte que us hagi acompanyat. Escolliu records de la vida d'aquest objecte no només de manera nostàlgica i ordeneu-los cronològicament.

2.4. Escoltar el silenci

Cal aventurar-se a posar-se en contacte amb el silenci. Estar en silenci no és només callar, també és una manera d'estar quiets interiorment, facilita l'escolta interna. La ment en silenci deixa un espai per a la manifestació, i d'aquesta manera podem formular un model nou d'estar amb les coses.

Escoltar el silenci és meditar. Té allò essencial i bàsic de «saber existir». El silenci hauria de ser un procés de la raó o del discerniment, ja que ens ajuda a assimilar i interpretar l'existència mateixa.

Lectura recomanada

J. J. Gómez Molina (coord.) (1995). «La idea de la idea». A: J. J. Gómez Molina. *Las lecciones del dibujo*. Madrid: Ediciones Cátedra.

Lectura recomanada

A. M. Guash (2005). «Los lugares de la memoria: el arte de archivar y de recordar». *Materia. Revista del Departamento de Historia del Arte*. Universidad de Barcelona (vol. 5, pàg. 157-183). Disponible a: https://annamariaguasch.com/en/Publicacions/Los_lugares_de_la_memoria:_el_arte_de_archivar_y_de_recordar.

Sentir el silenci esdevé una pedagogia de l'escolta, ja que incrementa la capacitat de concentració, disminueix les distraccions i enriqueix la comunicació.

«Tota creació es fa en silenci.»

Giorgio de Chirico.

Proposta d'exercici

Asseieu-vos còmodament, però amb l'esquena redreçada. Respireu profundament diverses vegades per assossegat el cos. Observeu els vostres pensaments i continueu assossegant el cos. Deixeu que els vostres pensaments passin per davant vostre, com si miressiu els núvols passar al cel. Fixeu-vos que podeu observar el que penseu i decidir si actueu o deixeu passar els pensaments. Continueu deixant-los passar durant almenys 15 minuts.

2.5. Caminar

Caminar no és tan sols el moment de traslladar-se d'un lloc a un altre, sinó que el fet de caminar sense un destí concret estimula la creativitat i el pensament. Aquest fet no és només simbòlic: quan caminem generem més transmissió d'impulsos nerviosos entre les neurones que quan estem quiets.

Caminar en solitud o amb algú, però en silenci, és també una manera d'anar a la deriva. No es tracta d'arribar a algun lloc, es tracta de concedir-nos el que sentim, el que observem, sense aturar l'emoció. Això ens porta a poc a poc a un caminar més profund, interior, com una acció contemplativa que va suggerint unes sensacions que van construint un paisatge interior. Caminar pot ser tot un art de descobriment i afavoreix l'espontaneïtat del pensament.

Proposta d'exercici

Sortiu a caminar sols (si ho feu acompanyats, camineu en silenci), sense rumb fix per la natura o la ciutat (si no voleu caminar per la ciutat i no podeu sortir fora, podeu anar a un parc o a un jardí). No apunteu res, no espereu fer cap troballa especial, només camineu i deixeu-vos sentir.

2.6. Jugar, construir

Riure, jugar, construir és essencial. El joc ens ajuda a experimentar, a equivocar-nos, a veure les coses des de punts de vista diferents.

El joc és un concepte ric, variable i ambivalent. En l'àmbit intel·lectual estimula la capacitat de raonament i incentiva la imaginació. Ens facilita expressar-nos de manera lliure, amplia la memòria. Fomenta que el nostre pensament sigui més dispers, anàrquic i, d'aquesta manera, millora l'atenció gràcies als nous estímuls que es generen.

Lectures recomanades

D. Le Breton (2001). *El silencio, aproximaciones*. Madrid: Ediciones Sequitur.

R. Thomas (1986). «La meditación: zazen». A: Sabi-Wabi-Zen. *El zen y las artes japonesas*. Barcelona: Edicomunicació S.A.

G. De Chirico (1990). «Sobre el silencio». A: G. De Chirico. *Sobre el arte metafísico y otros escritos*. Múrcia: Colección de Arquitectura. Comisión de Cultura del Colegio Oficial de Aparejadores y Arquitectos Técnicos.

Lectures recomanades

H. D. Thoreau (1861). *Caminar*. Madrid: Editorial Ardora.

R. Solnit (2015). *Wanderlust. Una historia del caminar*. Madrid: Capitán Swing.

El camp del joc es desenvolupa en un món a part, el joc simbòlic es fa sobre representacions i no sobre coses reals, però ens facilita la comprensió i assimilació de l'entorn. El joc de construir ens ajuda al desenvolupament de les capacitats d'anàlisi i síntesi.

«Jugant, jugant, fem créixer el nostre esperit, ampliem el camp de la nostra visió, del nostre coneixement. Jugant [...] jugant diem coses i n'escoltem, despertem aquell qui s'ha adormit, ajudem a veure a aquell que no en sap o aquell a qui han tapat la vista.»

Antoni Tàpies.

Proposta d'exercici

Poseu-vos davant d'un mirall i amb el cos intenteu construir formes. Poden fer referència a objectes, però també podeu jugar amb conceptes. Després, amb retalls de diaris o similar, intenteu reconstruir la forma que heu vist al mirall.

2.7. Llegir

Per mitjà de la lectura accedim a altres punts de vista, ens fem més empàtics, ja que la lectura expandeix la nostra perspectiva i és una porta d'entrada a idees, històries i imatges.

La lectura incrementa la nostra capacitat de comprensió, de plantejar-nos qüestions, de detectar patrons i de crear-ne de nous, i de consolidar noves connexions.

Llegint augmentem el vocabulari, tenim més concentració i facilitem l'escriptura. També es desenvolupen l'objectivitat i la presa de decisions, i es millora la memòria.

Proposta d'exercici

Obvi: llegiu!

2.8. Portar una llibreta

El pensament creatiu, com ja hem descrit, no és lineal, a diferència dels raonaments lògics. No és un camí que recorres de principi a fi. La ment va d'un concepte a un altre fins que queda suspès al voltant d'una idea concreta i connecta conceptes, idees, etc. Les llibretes serveixen per atrapar aquestes idees i donar-los forma.

Es poden portar també de forma virtual, hi ha molt *software* que ens pot facilitar la tasca, sobretot pel que fa a l'ordenació de la informació, i que a més permet afegir contingut multimèdia. Però recomanem la versió física pel contacte directe amb el paper, perquè la captació de la idea és immediata (en els sistemes digitals i virtuals triges una mica més de temps a accedir-hi), perquè afavoreix la memòria ja que recordem més el que escrivim a mà, perquè és més

Lectura recomanada

A. Tàpies (1970). «El joc de saber mirar». A: A. Tàpies. *La pràctica de l'art*. Barcelona: Ariel.

Lectura recomanada

A. Gabilondo (2012). *Darse a la lectura*. Barcelona: RBA.

còmode per fer dibuixos que complementen les idees i conceptes, i perquè s'hi poden enganxar retalls que provoquen una mescla de colors, formes, i olors; sí, les olors activen la connexió dels records i de les idees.

No és rellevant si apuntes coses que *a priori* no sembla que et portin enlloc; anotar idees suggeridores però sense utilitat aparent és una de les principals raons d'existir de les llibretes.

Proposta d'exercici

Recolliu en una llibreta pensaments, idees, dibuixos, retalls, tot muntant la documentació d'un possible projecte: notes, estructura, dades, etc. Preneu nota de tot el que cregueu que heu de necessitar i utilitzar per a aquest projecte futur. Aquestes notes han d'actuar com un recordatori que us permeti consultar-les en qualsevol moment en què us sorgeixi un dubte.

Lectura recomanada

J. M. Calleja; J. Cuyàs; J. Simon (2013). «CAPS.A.10 bloc in progress» de la pàgina CAPS.A. Mataró, 20 d'abril de 2013.

3. Mapa conceptual

